

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ
ШЫҒЫСТАНУ ФАКУЛЬТЕТИ
ТҮРКСОЙ КАФЕДРАСЫ
ТҮРКСОЙ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТҮРКІ МӘДЕНИЕТИ ҰЙЫМЫ
А. БАЙТҰРСЫНҰЛЫ АТЫНДАҒЫ ТІЛ БІЛІМІ ИНСТИТУТЫ
СТАМБҰЛ УНИВЕРСИТЕТИ

«ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТҮРКІТАНУ»

АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК
КОНФЕРЕНЦИЯ

МАТЕРИАЛДАРЫ

17 ҚАРАША 2017 ж.

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

«ТҮРКОЛОГИЯ

В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»

17 НОЯБРЯ 2017 г.

MATERIALS

OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
METHODOLOGICAL CONFERENCE

«TURKOLOGY

IN THE MODERN WORLD»

NOVEMBER 17, 2017

TURKSOY
ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ TEŞKİLATI
INTERNATIONAL ORGANIZATION OF TURKIC CULTURE

**«ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ТҮРКІТАНУ» атты
халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

17 қараша 2017 ж.

**МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-методической конференции
«ТЮРКОЛОГИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»**

17 ноября 2017 г.

**MATERIALS
of International scientific and methodological conference
«TURKOLOGY IN THE MODERN WORLD»**

november 17, 2017

4. Башкирские предания и легенды. Уфа: Башк. кн. изд-во, 1985. - 287 с.
5. Дробницкий О. Г. Проблема нравственности. – М.: Наука, 1977. - 333 с.
6. Жирмунский В. М. Тюркский героический эпос. Избр. труды. – JL: Наука, 1974. - 727 с.
7. Поэма Кутба «Хосров и Ширин» (1342)
8. Стеблева И.В. К реконструкции древнетюркской религиозно-мифологической системы / И.В. Стеблева // Тюркологический сборник. 1971. – М.: Изд-во «Наука», 1972.
9. Ефетов К. СЛОВА ОТЦОВ. Стихотворения. – Симферополь: CSMU Press, Таврия, 2010. – 128с.
10. Сугрובה Ю. Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід): монографія / Юлія Сугрובה. Сімферополь: Видавничий центр КДМУ. – 2012. – 359 с.

TATARLARDA HAFTA GÜNLERİ ADLARI

Nuriyeva Fanuza Shakurovna

Kazan Federal Üniversitesi

Filoloji ve Kültürlerarası İletişim Enstitüsü

Tatar Dilbilimi Bölümü

Kazan, Tataristan, Rusya

fanuzanuriyeva@yandex.ru

. Makalede Tatarcada hafta günlerinin adları, insanların hayatında onların taşıdıkları önem yansıtılmaktadır. Hafta günleri adları, Tatarcaya İslam eğitimi aracılığıyla geçmekte olup edebi dil statüsüne sahip olan Farsça adlar yer bulmaktadır. Tatar dilinin şivelerinde edebi dil kurallarına aykırı olan birçok kelimeye rastlamaktayız. Milli adlar, Tatarların yerleştiği bölgelerde kültür ve tarih konularını yansıtmakta zengin kaynak olmaktadır. Tatarların farklı dönemlerde kullanmış oldukları farklı takvim sistemleri açıklanmaktadır. Böylece Tatarlar hem Müslüman hem de milli hafta günlerinin adlarını kullanmışlardır. Konuşma dilinde Tatarların kullandıkları hafta günlerini sıralamalarında özellikleri bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Adlar, Hafta Günleri, Tatarlar

Abstract. The article describes days of the week in Tatar language, their significance in people's lives. These names penetrated into Tatar language through the Muslim scholarship, Persian names for the days of the week became literary norm. There is diversity for the names of the week in dialects of Tatar language. Popular names present valuable material for covering cultural and historical issues in the regions where Tatars live. Was revealed the existence of various calendar systems in the different historical epochs among Tatars, which contributed to the use of Muslim and popular names of the days of the week. In the common language of Tatars, the peculiarities of counting the weekly time were preserved.

Keywords: Tatars, days of the week, popular names.

В данной статье описываются названия дней недели в татарском языке, значимость их в жизни людей. Названия дней проникли в татарский язык через посредство мусульманской образованности, за днями недели закрепились персидские наименования, которые получили статус литературного языка. В диалектах татарского языка находим целый ряд отклонений от литературных названий недели. Народные названия дают ценный материал для освещения культурно-исторических вопросов в регионах проживания татар. В разговорном языке сохранились особенности счета недельной времени татар.

Ключевые слова: татары, дни недели, народные названия.

Zaman, insana doğrudan gözlem için verilmemiştir. Zamanın sırlarına ulaşmanın en önemli anahtarı dildedir, çünkü orada gündelik bilincin asırlık deneyimi yer almaktadır. Takvim birimlerini anlamlarına göre tanıtmak, netleştirmek ve onların sözlük tanımlarını tamamlamakla ilgili pratik değere sahiptir. Araştırma sonuçlarının sözlükçülükte uygulanmasının bir perspektifi "Tatar milli takvimi" sözlüğüne bahsedilen konuların dahil edilmesidir.

Eski Türk döneminden günümüze kadar ortak Türk zaman sistemi bulunmaktadır. "24 saatlik gün" düşüncesi yoktur. "Işıklı gün" - 'güneş' anlamındaki kün kelimesini, "gece" - tün kelimesinden ayrı düşünmüşler, gündüz ve geceleri ayrı olarak kabul etmişlerdir. Bütün bu kavramlar oldukça nettir, çünkü gece karanlık, gündüz - "tek güneş" olarak belirlenmiştir. Modern folklarda bulunan efsanelerdeki inançlarda bunlar 'doğan' ve 'ölen' canlılar olarak kabul edilmektedir (bugün bile Türk dillerinin hepsinde tog – 'doğmak' fiili güneş doğuşunu anlatıyor). Güneş sabah doğuyor, akşam ölüyor ve ertesi gün tekrar doğuyordu [2, 361-362].

Eski Türk anıtları dilinde kün kelimesi iki anlamda kullanılmış: a) gün doğumundan batımına kadar olan zaman aralığı ve b) güneş.

Eski ve Orta dönem Türk anıtlarında kün kelimesi çoğunlukla gündüzleri ifade etmek için kullanılır. Orhun yazıtlarındaki kün 'gün', sadece *kün batsıq* 'batı, gün batımı', *kün ortusy* 'yarı gün tarafı, güney' gibi sözcüklerde güneş anlamını taşımaktadır, eski Uygurcada kün 'gün', Maniheycede *küntepri* 'güneş tanrısı', MK 'güneş, gün' [10, 77]. Altın Orda anıtları dilinde ise *kün* kelimesi iki anlamda kullanılmıştır. Mesela: *Mәшриқ йолыны күн унутмыш* (HŞ, 78s619) "güneş Doğu'ya yolunu unutmuş"; *түнне қарартып күнне йарутты* (HŞ, 114s11) "geceyi karalayıp, günü aydınlattı"; *түни күни Хақ бирлә болсаң* (NF, 65s13) "gece gündüz Allah ile olursun"; *әгәр күн тугмаса йақты қылғай* (MN 29s3) "güneş doğmazsa bile, dünyayı aydınlatır"; *ошал күн сени йаратыы* (MN 293a5) vb.

Tatar dilinin şivelerinde 'güneş'in anlamı bugüne kadar aktif kullanılmaktadır. *Kön 1.* miş., m.kar., t.ya., lş., mam., içk., k.uf., şrl., sib. *koyaş* "güneş": *Көнгә чыгып йөрмәсәң, өйдә утырган кеше шулай инде. – шрл. Көн пешергән, тенә печән йийгәг. – лмб. Карыйм айга, карыйм көнгә, карыйм таң йолдызына. – тмн. Иртә көн чыга, кич төшә. – м.кар. Көн цыкмаган әле. Алар көнгә пешмәгәннәр. – эчк. Көн туганда эшкә китәбез. Көн байыр чакта кайттык кисә. – к.уфм. h.б.* [13, 327]. Tatar edebi dilinde *kön* 'gün' anlamına gelmektedir ve gün doğumundan güneşin batımına kadar olan zamanı yansıtmaktadır.

Makalede Tatarcada hafta günlerinin adları, insanların hayatında onların taşıdıkları önemi ve dilde önemli bilgiyi toplamış oldukları yansıtılmaktadır.

Türk dillerinde hafta günleri adlarını karşılaştırmalı şekilde A.N. Samoyloviç, K.M. Musayev araştırmışlardır. Tatar dilinde haftanın günleri H.Gali (1912), L. Zalyay (1947), V.M. Berkutov (1987), H. Badigi (2001), T.H. Hayretdinova (2004) araştırmalarında yer almıştır.

Türk dil biliminde A.N. Samoyloviç ilk olarak, haftanın günleri adlarının ortaklığı nedeniyle birçok alanlar tespit ederek Türk dillerinde haftanın günleri adlarıyla ilgili ilk sınıflandırmayı yapmıştır. Türk dillerinde hafta günlerinin müslüman adları Kaşgarlı Mahmud'un sözlüğünde yer almıştır. Kaşgarlı, önceden Türklerde haftanın herhangi bir günü yoktu, hafta İslam'ın gelişiyle bilinmeye başladı diye yazmıştır. A.N. Samoyloviç te araştırmalarında bunu anlatıyor: «Orta Asya'daki Türk halkları İslam'ın gelişi ile Farsça aracılığında müslüman hafta günleri adlarını özümsemişlerdir: *Cuma adina, azina, Cumartesi şembe, Pazar yek-şembe, Pazartesi dü-şembe, Salı se-şembe, Çarşamba çar-şembe, Perşembe penç-şembe* [12, 259]. Tatar edebi dilinde hafta günleri bugüne kadar neredeyse hiç değişmemiştir, sadece önceden kullanılan Cuma yerine Arapçadan '*jomga*', hafta anlamında '*atna*' kelimelerini kullanmaya başlamışlardır.

V.M. Berkutov araştırmalarında Tatarların farklı tarihi dönemlerde farklı takvim sistemlerinin varlığını ve bunun da onlarda iki farklı (müslüman ve milli) hafta günleri adlarının kullanılmasına yol açmasını göstermektedir [5, 20]. Gerçekten, Tatar dilinin şivelerinde edebi kullanılıştaki olan hafta günlerinden bir süre sapmalarını bulabiliyoruz. Milli adlar, Tatarların yerleştiği bölgelerde kültür ve tarih konularını yansıtmakta zengin kaynak olmaktadır.

'Düşembe', yani Pazartesi edebi Tatar dilinde haftanın ilk günü anlamına gelmektedir, konuşma dilinde ise bu kelimenin fonetik değişiklikleri olan *teşembe* (lmb.), *töyşembe* (sib.) bulunmaktadır. Şivelerde ise '*başken*', '*tuganken*'. 'tündi' varyantları vardır. Mesela, *başken* miş., trh. *düşembe. Cez başкендә бездә булырсызмәле* – мәл. *Башкеннеме сың килделәр, бушкенгә китмә келиләр* [13, 105]. *Başkөн* miş., trh., perm., astr. *düşembe. Йулга башкөн чыксаң яхшы инде* [13, 106]. *Туғақкөн перм.* [13, 651]. "*yeni doğan gün*". '*Başken*' kelimesinin kökenini H. Gali haftanın başlangıcı ile bağlar [7, 13]. *Baş* kelimesi *baş* ve *başlangıç* anlamlarında kullanılmaktadır. Tam olarak, A.N. Samoyloviç ilk günü "Ebeveyn Günü" olarak belirler [12, 403; 5, 23]. Dağ tarafında yaşayan Podberezinsk Kreşin Tatarlarında eski 'tündi kön' adı korunmaktadır [14, 160]. Anlaşılan, bu isim de 'baş, büyük, ilk gün' anlamına gelmektedir. Türk dillerinde "ilk, ilk doğan" anlamında kullanılan eski kelime "tun" (alt. "tun pala") bilinir [5, 23]. Benzer bir model, Çuvaş dilindeki *tünti* kon "yeni doğmuş bir gün" anlamında bulunur. İdil Bulgarları'nın mezar taşı yazıtlarında Ärnä Başi, «haftanın başlangıcı, yani Pazartesi» kelimesi bulunmaktadır [17, 84]. Diğer birçok Türk dillerinde Pazartesi haftanın başlangıcı olarak belirlenmiştir: Kar.g. yihbaskin, Kar.t. yehbaşkün, Kar.k., Kbalk. yuhbaşkün, (cp. k.balk. ıyık hafta) [11, 270].

Tatar edebi dilinde haftanın ikinci günü olan Farsça 'şişembe' yani Salı günü, konuşma dilinde 'şişembe' olarak kullanılmaktadır. Genel Türk adlandırmalarında 'boş gün', 'atlangan gün, 'utlarigün' şeklinde geçmektedir. 'Boş gün' kökeni ile ilgili olarak H. Gali eskiden insanlar, haftada bir gün mutsuz gün (yaman kün) olduğuna inanmışlar, o gün hasat toplamamalı, ekim başlamamalı, uzun yolculuğa çıkmamalıymış vb. diye belirtmiştir [7, 13]. Bilgilere göre bizim günlerimizde de Salı günü önemli işler yapmak için kötü bir gün sayılmaktadır. Mesela, *ker yuarga kaytsam, bögen boş gün iken* [16, 364]. Perm ve Kreşin ağızlarında Salı gününü anlatmak için "atlangan gün, atlangan gün" [13, 62], "utlarigün" [13, 686] kelimeleri kullanılmaktadır. V.M. Berkutov N.I. Aşmarin görüşüne dayanarak *utlari* kelimesinin atın eski bir adı olma ihtimalini göstermektedir [5, 23]. Salı gününü böyle bir adlandırma Çuvaşlarda 'ıtları kun', ata binildiği bir gün olarak korunmaktadır [15, 225- 256]. Türk dillerinde Salı gününü anlatan büyük bir çeşitlilik vardır:

Kar.t. *orta kun*, Kar.g. *orta kin*, Karaç. *gurge*, Balk. *geurge kun*, Kumuk. *talatgun*, Ktat., Kar.k. Salı vb. [11, 271].

Tatar edebi dilinde *çerşembe* "*çarşamba*" haftanın üçüncü gününü temsil etmekte, konuşma dilinde *çerşenne* Srg. [13, 502] kelimesi de bulunmaktadır. T.H. Hayretdinova'ya göre, coğrafik veya dini ayrılmış tatarlarda (Perm, Kreşin) Çarşambanın Mecusi gelenekleri yansıtan adları kalmıştır: Perm- 'gankün', 'kankün', Mordvin-Karataylarda 'kankün', Kreşinlerde 'kankün, yani kanlı gün olarak geçmektedir [16, 365]. İdil Bulgarları'nın mezar taşı yazıtlarında Çarşamba '*hankün*' olarak adlandırılmıştır. F.S.Hakimzyanov görüşüne göre bu Mecusi kurban kesme geleneğinden geriye kalan adlandırma [17, 83]. Kan / *han* kelimelerini görünümüne göre etymologize edersek, kan kelimesini temsil ediyor diyebiliriz, çünkü eski Türk kavimlerinin dilinde Çarşamba 'kanlı gün' olarak adlandırılmıştır. Böyle bir adlandırma bugüne kadar Çuvaşlarda *yun kün*, Başkurlarda ise *kan kün* olarak korunmuştur. Çarşambanın 'kanlı gün' anlamına gelen benzer ismi Mordvinlerde 'verji', Marilerde 'vurgeçe', Udmurtlarda 'virnunal' olarak kullanılmaktadır. Araştırmacılar bu tesadüfleri Orta İdil boyunda ortak dini ve mitolojik inanç ve takvim varlığı ile açıklar. Bu inançlar Hazar Hanlığı'nın dönemine, uzak geçmişe aittir, Karaim. *kan/han kun*, *hayın kun*, Arm.-Kıpç. *han kyn* 'kanlı gün' [11, 272-273; 17, 83-84; 15, 168]. Bazı Tatar ağızlarında Çarşamba gününü böyle adlandırma atalarının Mecusi geleneklerinde kurban kesme geleneği olması ile anlatılmaktadır. Mesela, Kazan ilinin Mamadiş ilçesinde yaşayan Kreşin Tatarları tarafından *sıyır kurmanı (kurbanlık dana) ve koyun kurmanı (kurbanlık koyun) yapılmaktadır* [8, 28].

Tatar edebi dilinde haftanın dördüncü gününü anlatan Farsça 'Penceşembe' yani Perşembe gününün Sibiry şivelerinde *peşembe* fonetik değişkesi de kullanılmaktadır. Konuşma dilinde 'atna kiç', keçe *atna* varyantları kullanılmaktadır. Birinci bileşen 'keçe' 'küçük'+atna kelimesi ise Farsça 'Cuma'dan alınmıştır. Örnekler: atnakiç dua edeceğim. İdil Bulgarları'nın mezar taşı yazıtlarında Perşembe 'küçük cuma günü' olarak adlandırılmaktadır. Perşembe gününün böyle adlandırılması Başk. *kese azna*, Çuv. *keçen erne*, Karaim. *kitserne* olarak karşılaştırılabilir.

Arapçadan Cuma anlamını taşıyan 'jomga' Tatar edebi dilinde haftanın 5. gününü anlatmakta, şivelerde *yoma*, *joma* varyantları kullanılmaktadır. Konuşma dilinde (Mişer şivesinde) *atna* kön (hafta günü) kullanılmaktadır: *Атна көнгә каршы кечатна жувам идән-сәкеләрне һәрвакыт; Мин атнакөн төштәм, базар түгел..* Kreşinlerde Cuma 'Tatar atnası' (Tatar Cuması), 'olo atna' (büyük Cuma) olarak adlandırılmaktadır. Kazan Tatarları Cumayı 'atna' (hafta) ya da 'jomga' [5, 24; 16, 366] olarak adlandırmaktadır. Günümüzde Tatar edebi dilinde 'atna' kelimesi bütün hafta, yani yedi günü (haftayı) içeren sayım anlamında kullanılmaktadır. Kırgızlar haftayı 'jeti kun', Farslar ve Özbekler 'hafte' (yedi anlamındaki 'haft') olarak adlandırmışlardır. Bu, eskiden Tatarların hafta sayımını Cumadan Cumaya yaptıklarını doğrulamaktadır [5, 24]. İdil Bulgarları'nın mezar taşı yazıtlarındaki *ärnä kön* Farsçadan 'adina' kelimesinden alınmıştır. Farsçadan gelen *adina* bazı dillerde Cuma anlamını taşımaktadır: Or.Çuv. *ernekun* «cuma», Tat. *atna kön*, *olo atna* «büyük Cuma», Mar. *kugu arnya* «büyük Cuma», Karaim. *aynya kin*. Böylece Bulgar ve Hazar Hanlıklarının olduğu yerlerde Cuma gününün adlandırılması aynıdır sonucuna varılabilir. 'Atna' kelimesinin 'hafta' anlamına kadar genişlemesi nispeten geç bir görüngüdür [17, 84].

Farsçadan '*Cumartesi*' anlamını taşıyan *şimbe*, Tatar edebi dilinde haftanın altıncı gününü anlatmakta, Sibiry şivelerinde *şembe* fonetik değişkesi de kullanılmaktadır. Konuşma dilinde 'atna yartı' (hafta yarısı), 'cuma artı' (cuma ertesi), *yoma artı* (cuma ertesi) şeklinde kullanılmaktadır. 'Atnası' yani hafta arası anlamında Mişer ve Astrahan ağızlarında yayılmıştır. Perm ve Krasnoufinsk Tatarlarında 'korokön', Mordvin-Karataylarda 'arakön', minz. - 'bazar aldı' (Pazar öncesi) kullanılmaktadır [16, 368]. Pazar günü anlamına gelen Farsça 'Yekşembe' kelimesi, Tatar edebi dilinde haftanın 7. günü anlamında kullanılmaktadır. Şivelerde *jeksembi* fonetik varyantı, konuşma dilinde 'baş kiç', 'bazar kön', *ursatna* (Rus haftası) kullanılmaktadır. Ср: *Башкиц якшәмбе кич. Башкиц базар көн киңбула ул, башкен алды. Башкич (чст., чпр.) якшәмбе. Баш кич, атнакичне үлеләр йөри торган көн диләр (чст.) Урсатна көн ялмы сездә дә (тмн). Базар бәр. якшәмбе көн, базар көн Базар саен мунча йагадырыйык* [13, 105].

A.N.Samoyloviçin ortaya koyduğu gibi müslümanlarda Pazar 'bazar könö' (Pazar günü), yani gezme günü Hristiyan etkisiyle açıklanabilir [12, 264]. A.N.Samoyloviç Kasimov Tatarlarında 'bazar könö' (Pazar günü) Perşembe, Kazan ili Spassk ilçesi ve Sember ili Buinsk ilçesinde yaşayan Mişerlerde ise Çarşamba olarak kullanıldığını belirtmiştir [12, 263].

Tatar konuşma dilini öğrenmek hem milli hafta günlerinin adlarını hem de hafta günlerini sıralama özelliklerini açıklamaya yardım etmektedir. Tatar dilinde hafta günleri hakkında yapılan araştırmalar Tatar edebi dilinde hafta günlerinin Farsça adlandırılmış olduklarını göstermektedir. Hafta günlerinin böyle adları bugüne kadar yazılı anıtlarda korunmaktadır. Böylece, Tatar dilinde, haftanın yedi gününün adlandırılması vardır. Tatar diline İslam eğitimi, yani din, kültür, edebiyat ile geçmiş olan müslüman hafta günlerinin adları edebi bir dil statüsünü almıştır.

İdil Bulgaristan'ı epigrafik anıtlarında, Tatar dilinin şive ve ağızlarında hafta günleri adlarının Farsça adları ile birlikte tarihsel gelişim sürecinde gelişmiş milli adları da kullanılmaktadır. Araştırmacılar Tatarlarda İslamiyet'i kabulünden sonra haftanın Cumadan Cumaya olduğu konusunda hemfikirlerdir. Böyle zaman bölümü 'atna', yani hafta olarak adlandırılır. 'Atna', yani Cuma kelimesinin anlamı Eski Türkçedeki *adina* 'Cuma', *adina namazi* 'Cuma namazı' [14, 11] ve Tataristan'ın Chistopol bölgesi Tatar Tolkiş köyü yakınında bulunan mezar taşındaki Bulgarca *ärnä kön* (1348) ile denk gelmiştir [17, 142-143]. Tatar dilinin Orta şivesinin bütün ağızlarında atna kiç, keçe atna 'Perşembe', atna kön 'Cuma' kelimeleri sistematik şekilde korunmuştur. Hafta günlerinin bazıları Hazar Hanlığı dönemi ile bağlantısını korumaktadır, mesela, *kan/han kun* 'kanlı gün'.

Eski Bulgarlar Eski Türk döneminde bile haftanın ortası olan 3. günü Çarşamba (Mişerlerdeki bazar kon, yani Pazar günü) olarak adlandırmış olabilirler. Bu, eskiden Tatarların atalarında haftanın yedi günlük değil, sadece beş günlük olduğunu göstermektedir [4, 25]. Böyle zaman sıralaması muhtemelen yavaş yavaş kullanılmaya başlanmıştır, ilk olarak takvim beş, sonra ise yedi günlük haftalardan oluşmuş olabilir.

Кайнакча

1. *Ahmetyanov R.G.* O drevnem agrarnom kalendare narodov Povoljya i Priuralya. 'Tezisi dokladov itogovoy nauçnoy sessii za 1972 god' – Kazan, 1973. -S. 45-48.
2. *Bazen L.* Kontseptsiya vozrasta u drevnih tyurkskih narodov// Zarubejnaya tyurkologiya. Vıp.İ. Drevniye tyurkskiye yaziki I literature. M., 1986.- S. 361-378.
3. *Bedigi H.* Kön isemneren belesezme// Yuldaş. – 2001. – avgust. – №22.
4. *Berkutov V.M.* Kön isemnere.- Kazan utları. 1966. - №3. – 143 s.
5. *Berkutov V.M.* Narodnyy kalendar i metrologiya bulgar-tatar. – Kazan: Tat. knij. izd-vo, 1987. – 95 s.
6. *Bulatov A.* Mişerlerde kön isemnere// Sovyet mektebi. – 1973. -№ 11.
7. *Gali H.* Yıllar, aylar ve könner// Şura. 1912. - № 13.
8. *Magnitskiy V.K.* Materialı k obyasneniyu staroy çuvaşskoy verı. Kazan.- 1881.
9. *Malov E.A.* Svedeniya o mişaryah. – 1884, t.4, s.52.
10. *Mudrak O.A.* Vremya, otrezki vremeni, sezonu// Sravnitelno-istoričeskaya grammatika tyurkskih yazıkov. Leksika. M.: Nauka, 1997. – s. 67-84.
11. *Musayev K.M.* Leksika tyurkskih yazıkov v sravnitelnom osveçenii. M., 1975. – s. 268-283.
12. *Samoyloviç A.N.* Tyurkskoye yazıkoznaniye. Filologiya. Runika. M.: Vost.lit., 2005.- 1053 s.
13. Tatar telenen zur dialektologik süzlege/ töz. F.S. Bayazitova, D.B. Ramazanova, Z.R. Sadıkova, T.H. Hayretdinova. – Kazan: Tatar.kit.neşr., 2009.- 839 s.
14. Tatar telenen zur dialektologik süzlege.- Kazan, 1969. – 644 s.; 1993. – 463 s.
15. *Fedotov M.R.* O nazvaniyah dneı u çuvaşey// Uçenıyı zapiski ÇNİİ. – Vıp. – Çeboksarı, 1962.
16. *Hayretdinova T.H.* Tatar tele dialektlarında atnadığı kön isemnere// İnsani fenner: ezlenü hem tabışlar. – Kazan: Fiker, 2004. - s. 363-369.
17. *Hakimzyanov F.S.* Yazık epitafiy voljskih bulgar. – M., 1978. – s. 83-84.

ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНА ОРТАҚ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

Омарова Гүлнар Сейіткәрімқызы

О.Сүлейменов атындағы Әлеуметтік-гуманитарлық институт

Философия ғылымдарының кандидаты, профессор

В статье анализируются особенности религиозно-этических духовных ценностей тюркских народов и мыслителей, чьи философские воззрения пронизаны гуманистическими идеями духовного роста человека. Автор показывает, историко-культурную преемственность казахского традиционного мировоззрения и тюркской духовности. Наряду с этим рассматриваются творческое созвучие, наследие средневекового мыслителя М.Кашгари, оставившего яркий след в истории тюркской философии и культуры.

In the article analyzed features of the religious and spiritigue vaiues of Turkish thinkers, whose philosophical views permeated by humanistic ideas of mankind's spiritual improvements. Author shows hystorical and cultural continuity of Kazakhs traditional point of view and Turkish spiritualism. Along with it examines artistic heritage of medieval thinker M.Kashgari who left a bright trail in the Turkish philosophy and culture.

Мақалада түркі халықтарына ортақ рухани құндылықтар, ортағасырлардағы түркі ойшылдары жасаған рухани құндылықтар, діни-этикалық, гуманистік ой-пікірлер әлемдік рухани құндылықтардың бір арнасы екені, бұл рухани құндылықтарды салыстырмалы талдау арқылы зерттеу заманауи талаптардан туындап отырғаны сараланады. Түркі ойшылдары рухани құндылықтарын түркі елдері жас ұрпақтары санасына таныту мәселесі қаларастырылады

Magazova A.M. Cultural differences in nonverbal communication	161
Майданқызы Б. Авакова Р.А., Исло – фрагмент мифолого-философской картины мира	164
Мамедов К. (Бақы) Кипчаки в южном Кавказе.....	170
Мереева А.К. Көне түркі тіл мәдениет құндылықтарының ерекшеліктері.....	172
Мусабекова У.А., Айдарбекова А.С. Нравственные традиции в устно-поэтическом творчестве тюркского народа.....	176
Nuriyeva F.Ş. Tatarlarda hafta günleri adları	180
Омарова Г.С. Түркі халықтарына ортақ рухани құндылықтар.....	183
Сарсен Ш.М. Қортабаева Г.Қ. Қобыз аспабының тілдік бейнесі: шығу тарихы, түрлері, шамандық рөлі	188
Сейдомар Б. Көне түркі өркениетінің құпиясы.....	191
Сүлейменов П.М. Қазақстан Республикасы, Алматы қ. Ж. Баласағұн дастанындағы әділетті басшы, қоғам жайлы көзқарасы	197
Телебаев Г.Т. Тюркская этическая традиция: вклад аль-Фараби	202
Tekin Önal (Ankara, Türkiye) Almati (Alma-ata) ayaklanmasi ve kazakistan'in bagimsizlik süreci	205
Турегельдиева А.С., Ғабитов Т.Х. Қазақ халқының дүниетанымы: экологиялық мәдениет пен сананы қалыптастыру	211
Тұяқбаев Ө.О. Қазақ танымындағы сопының тұлғалық бейнесі.....	215
Халыкова Н., Омаров Н. Көне түркі дүниетанымымен байланысты туындаған ұғымдар мен мифтік сюжеттердің қазіргі қазақ прозасындағы көрінісі.....	221
Hasan M. (Baku, Azerbaijan) Sengiz aytmatov'un eserlerinin azerbaycan tiyatrolarinda gösterisi üzerine.....	225
Kholov V. (Uzbekistan, Tashkent) The formation and development of central asia studies in	228
Чинари А. Ясауи мен Мәуленәнің сопылық көзқарасын зерделеу.....	231
Юсупова Д.Б. Қазақ және ұйғыр тіліндегі тағам атауларының ерекшеліктері.....	236

3-СЕКЦИЯ

ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Абитиярова А.А., Қожабекова Р.Т. Сөйлеу қателері: түрлері және тілдік құзіреттілік.....	240
Akjarkın Abuova Yabancı dilin öğretiminde dinlemenin ve konuşmanın önemi.....	243
Алжанбаева Ұ. Араб графикасымен жазылған ортағасырлық түркі әдеби ескерткіштерін оқыту әдістері... 246	246
Әбелдаев Ж.Ә. Ортағасыр түрік әдебиетін оқыту әдістері.....	249
Байбосынова М.А.	